

DeneySEL Fizyolojinin Öncüsü **ŞERAFEDDİN SABUNCUOĞLU**

"Bir işi hor görüp adının kötüyü çıkmasına neden olmamalıdır. Paraya tamah edip kendini halk katında saygın iken aşağılatmamalıdır. İnsanın, hırslıdan ve rağbetinden fazla olmalıdır."

Ş.SABUNCUOĞLU

Fatih döneminin ünlü doktor ve cerrahlarından olan Şerafeddin, 1385 yılında Amasya'da doğdu. Dedesi Sabuncuoğlu İlyas Çelebi 1408-1421, babası Ali Çelebi ise, 1421-1451 yılları arasında hekimbaşılık görevlerinde bulunmuş; çağın önde gelen hekimleridir. Şerafeddin Sabuncuoğlu, ilk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra, 17 yaşlarına geldiğinde, kendisi de dedesi ve babası gibi bu mesleğe yöneldi. Bir süre Amasya Darü's-Şifası (Amasya Hastanesi)'nda Burhaneddin Ahmed'den tıp derslerini aldıktan sonra, aynı yerde göreve başladı ve 14 yıl burada doktorluk yaptı. Bu 14 yıllık doktorluğu ve hocalığı sırasında, bir süre saray doktorluğunu da yapan Muhyiddin Mehi gibi önemli doktorlar yetiştirmiş olan Şerafeddin, son eseri olan Mücerrebname'yi yazdığına 85 yaşında olduğuna göre, 1470'ten sonraki bir tarihte vefat etmiştir.

BİLİME KATKILARI

Pratik tıpta olduğu kadar çağında bilimsel çalışmalarıyla da dikkatleri çeken Şerafeddin'in, bilim tarihi kaynaklarında üzerinde en çok durulan iki önemli çalışmasından biri cerrahlıkla ilgili olanı, diğeri ise, deneysel fizyoloji alanında hayvanlar üzerinde gerçekleştirdiği deneyleridir.

Cerrahlıkla ilgili çalışmalarının yer aldığı "Cerrahiyatü'l-Haniye" adlı eserinde, cerrahi müdahaleleri insan resimleriyle tasvir ettiği gibi, dış tababeti konusunda da oldukça ilginç bilgiler verir. Örneğin, paradontoloji bilim dalının konusu içine giren

detertrajda, Şerafeddin her bir aletin nasıl kullanılacağını tarif etmiş ve kalküllerin çeşitlerini, niçin temizlenmeleri gerektiğini açık bir şekilde belirtmiştir. Yine ağrıyan dişlerin koterizasyonunda Şerafeddin, ağrıyan diş solda ise sağ el bileğini, diş sağda ise sol el bileğini koterize etmek gerektiğini ileri sürer ki, bu metot, günümüzde tekrar güncelliğini kazanan akapunktur tedavisi yönünden ilginçtir. Cerrahi alanındaki çalışmaları arasından ilginç olan diğer iki çalışması ise, trakeomotili bir hastada yaptığı estetik cerrahi girişimi ve boğaza kaçan cismin çıkarılması konusundaki yöntemidir.

Sabuncuoğlu, bundan yaklaşık beş yüz yıl önce hayvanlar üzerinde çeşitli deneyler yaparak, deneysel fizyolojiye de önemli katkılarda bulunmuştur. Bunlardan "Mücerrebname" adlı eserinde yazmış olduğu yılan zehirine karşı antidot olarak kullanmak istediği bir tiryakin etkisini hem kendi üzerinde hem de horozda denemesi oldukça ilginçtir.

Mücerrebname'de belirtildiğine göre, Sabuncuoğlu, tiryak adını verdiği antidotu içip, sol elinin orta parmağını yılan ısırtmış, ardından içtiği ilaçtan bir merhem yapıp yılanın ısırdığı yere sürmüştü. Kendi ifadesine göre, ne parmağı şişmiş ne de vücudunda bir belirti olmuştur.

Yılan zehrinin etkisini araştırmak amacıyla horoz üzerinde yaptığı deneyde de, horozun bir budunun tüylerini yolarak çok zehirli bir yılan ısırtmış, ardından horozu çıplak derisinden ısırtmış. Sonra daha önce hazırladığı zehrin etkisini yok eden tiryaki horozu içirip, kontrol altına almış. Ertesi gün deride yeşilimtrak bir yara görünce tekrar tiryak vermiş ve yine kendi ifadesine göre ikinci gün bu belirti de tamamen kaybolmuştur.

Tıp dışındaki bilimlerle ilgilenmeyip sadece bu konuda ihtisaslaşan, eserlerini Türkçe olarak kaleme alan ve tıp tarihimizin tespit edildiği kadariyle ilk deneysel çalışmalarını yapan Sabuncuoğlu'nun yapmış olduğu bu deneyler, aynı zamanda onun medeni cesaretini ve çalışmalarına olan güvenini de göstermektedir.

ESERLERİ

Sabuncuoğlu'nun bugüne kadar tespit edilmiş beş eseri bulunmaktadır. Bunlardan en önemli üç tanesi şunlardır:

1. Akrabazin: Aslı Arapça olan ve Zeyneddin adında bir tıp bilgini tarafından yazılmış "Zahire-i Harzemşahi"ye 2 bölüm daha ekleyerek 1454'te yaptığı çeviri bir eserdir. Sabuncuoğlu eserin sonuna da ayrıca tıbbi bir terminoloji bölümü eklemiştir. Eserin nüshaları Süleymaniye, Fatih Millet ve Kılıç Ali Paşa kütüphanelerinde bulunmaktadır.

2. Mücerrebname: Ele alınan konular itibarıyla tıbbi yönden oldukça önemli olan bu eser, 1468'de yazılmış olup, Sabuncuoğlu'nun kendi deney ve gözlemlerini içerir. Eserin çoğaltılmış nüshaları İstanbul'da birçok kütüphanede bulunmaktadır.

HAZİRAN AYININ İLGİNÇ GÖK OLAYLARI

Prof.Dr.Osman DEMİRCAN

Bu ay gök olayları açısından zengin bir ay olacak.

1) 21 Haziran'da gündönümü var. O gün yılın en uzun gündüzünü yaşayacağız. Gece de yılın en kısa gecesi olacak doğal olarak. Çünkü gece ve gündüz sürelerinin toplamı yirmi dört saattir. Güney yarımkürede ise 21 Haziran'da en uzun gece ve en uzun gündüz yaşanacak. 21 Haziran'dan sonra kuzey enlemlerinde gündüzler kısalmaya başlayacak.

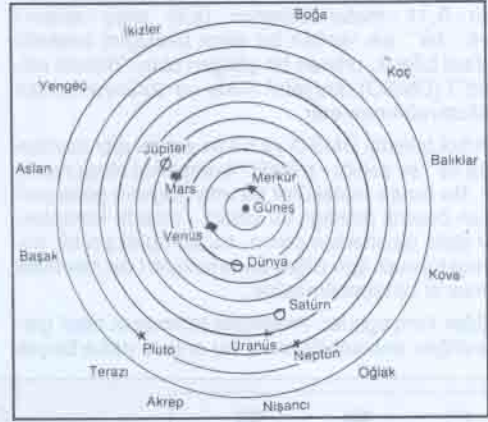
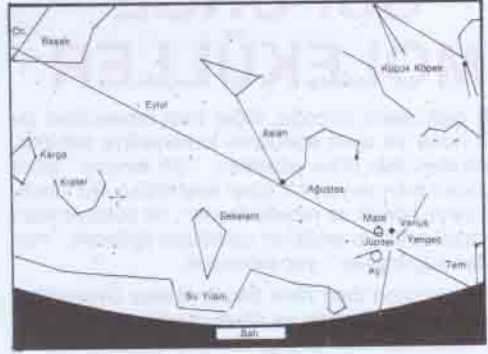
2) 21 Haziran'da yaz mevsimine girmiş olacağız. Güney yarımkürede yaşayanlara kış mevsimine girecek.

3) 27 Haziran'da parçalı Ay tutulması var. Dolunay evresinde gerçekleşecek olan Ay tutulması, sabah güneş doğmadan 4.46'da (Greenwich saatiyle 1.46'da) başlayacak ve 7.43'e kadar devam edecek. Ancak Ay çok daha erken battığı için ve sabah 5.00'e doğru tam olayı başladığı için tutulmayı izleme şansımız çok fazla değil. Zaten Ay'ın çok azı örtüleceği için dürbün veya teleskop kullanmazsanız tutulmayı farkedemeyeceksiniz. 27 Haziran sabahı batı ufku bulutsuz olursa ve bir dürbün veya teleskop kullanırsanız 4.46'dan sonra Ay batırncaya kadar kısa bir süre parçalı Ay tutulmasını izleyebilirsiniz.

4) 15 Haziran günü Ay, Jüpiter, Mars ve Venüs çok ender görülen bir görüntü oluşturacaklar. Bu akşam güneş battıktan hemen sonra bu dört gök cismini yengeç burcunda birbirine oldukça yakın konumda batı ufkunda gözleyebilirsiniz. Bu durumu gözlemek isteyenler için 15 Haziran akşamı saat 21.00'deki görüntü Şekil'de gösterilmiştir.

5) Merkür gezegeni bu ay iyi bir gözlem konumunda değildir. Yine de dikkat edilirse ayın ilk haftasında sabah güneş doğmadan, ayın son haftasında da akşam güneş battıktan hemen sonra Güneş'e oldukça yakın konumda görülebilir.

6) Venüs gezegeni, 13 Haziran'da en büyük uzanım açısına sahip olacak. Güneş battığında, ufuktan 45° yüksekte "akşam yıldızı" olarak ihtişamlı bir şekilde gözlenebilecek. Dürbünle bakınca yarım ay biçiminde görünen Venüs, bu tarihten sonra yörünge hareketi nedeniyle gitikçe Dünya-

ya yaklaşacağı için zamanla daha büyük ve daha parlak görünürken, görüntüsü de hilâl şekline dönüşecektir. Venüs'ün ay boyunca Jüpiter ve Mars gezegenlerine oldukça yakın konumda bulunması, gök yüzünün bu bölgesine ayrı bir güzellik kazandıracaktır.

7) Herhangi bir yer için 14 Haziran Güneş'in en erken saatte doğduğu gün, 28 Haziran da Güneş'in en geç saatte battığı gün olacaktır.

8) Bu ay bilinen bir yıldız yağmuru gözlenmeyecektir.

9) Ay, 7 Haziran'da sondördün, 14 Haziran'da yeniay, 21 Haziran'da ilk dördün, 27 Haziran'da da dolunay evrelerinde olacaktır.

10) 15 Haziran 1991 tarihi için gezegenlerin yörüngeleri üzerindeki konumları, burçların konumlarıyla beraber Şekil'de gösterilmiştir.

3. Cerrahiyet'ül-Haniye: Sabuncuoğlu bu eseri-ni Endülüs (İspanya)'ün ünlü doktor ve cerrahlarından Ebu'l-Kasım Zahravî'nin "Et-Tasvir" adlı eserine kendi görüş ve tecrübelerini de katarak yazmış olduğu yarı te'lif bir eserdir. Ancak Sabuncuoğlu, Zahravî'nin eserini kendi deneyleriyle zenginleştirip, Türkçe'ye çevirmekle kalmamış; eseri ameliyat re-

simleriyle de süslemiş ki, bu özellikleriyle de eser, Doğu bilim tarihinde ilk rasyonel ve şekilli eser kimliğini kazanmıştır. Eserin dünyada şimdiye kadar tespit edilen üç el yazmasından biri Paris Bibliothéque Nationale'de 693 numarada, diğeri Fatih Kütüphanesi'nde 79 numarada kayıtlıdır. Üçüncü nüshası ise, İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Kütüphanesi'ndedir. □